

آموزش فداق کودکان برای کودکان پیش دبستان

دستنامه‌ی مربیان

آموزش خلاق برای کودکان پیش دبستان

آموزش و پرورش برای سال‌های پیش از دبستان، بر برنامه‌سازی برای ایجاد بسترهای مناسب رشد هوشی، کلامی، اجتماعی و عاطفی این گروه سنی استوار است. این برنامه برپایه تعامل با محیط، مشارکت فعال در کارهای گروهی و توانایی حل مسائل و رشد خلاقیت در کودکان قرار دارد. این برنامه همچنین باید بسترسازی برای دستیاب کردن تجربه‌های ارزشمند در زمینه‌ی رشد مهارت‌های یادگیری را در آن‌ها تضمین کند. این برنامه باید به دور از کلیشه‌ها، در برابر نیازهای کودکان انعطاف داشته باشد. در روش آموزش خلاق کودک محور، برنامه‌ها به شکل غیرمستقیم به رشد رفتارهای چهارگانه‌ی کودکان و نهادینه شدن این رفتارها در آن‌ها یاری می‌رساند. روش آموزش در این برنامه، اجباری و خشک نیست، آموزگار بیش از آنکه عاملی سخت‌گیر باشد، ناظری مهربان است که با ایجاد محیطی شاد و آزاد بر پایه‌ی نیازهای هر گروه از کودکان عمل می‌کند. در این برنامه آموزگار برآیند کار خود را با آزمون نمی‌سنجد، بلکه تشویق در مشارکت‌های فکری و عملی را بنیاد کار می‌گذارد و با اندازه‌گیری این گونه مشارکت‌ها برآیند آموزش خود را می‌سنجد. این برنامه برای اجرا به روش و ابزارهایی ساده نیاز دارد که راه آموزش و رشد کودکان پیش‌دبستان را برای آموزگاران و مربیان دسترس‌پذیر و هموار می‌سازد.

تجربه‌ی عملی نشان داده است که هرگاه سنجیده و با گام‌های محکم به این میدان وارد شویم، نتیجه‌ی رضایت‌بخش‌تری به دست می‌آید. یکی از راه‌های روشن و هموار برای دستیابی به نتیجه‌ی بهتر، بهره‌گیری از ادبیات و تأثیرگذاری از این راه در پیشرفت توانایی‌های چهارگانه در کودکان است. کودکی که بتواند با شخصیت یک داستان همراه شود و با او همذات‌پنداری کند، از زندگی خود لذت می‌برد. ما برآنیم که تأثیر این لذت را در کودکان ژرفتر سازیم و او را تا آنجا که ممکن است از رفتارهای کلیشه‌ای همگرایانه که نشانه‌ای از ایستایی خلاقیت است، دور نگاه داریم. هدف ما این است که از راه دنبال کردن داستان‌هایی که با روحیه و نیاز کودک پیوند نزدیک دارد، او را به همجوشی برای یادگیری رفتارهای اجتماعی و تفکر خلاق رهنمون شویم.

ما کار خود را به امید همراهی شما با **فارسی آموز ادبی پایه یک** و داستانک‌های نخودی آغاز کرده‌ایم. چرا نخودی؟ زیرا او با شخصیتی به ظاهر کوچک و روحی بزرگ و حساس و کنجکاو، درست همانند کودکانی است که داستان‌هایش را می‌خوانند. در واقع داستان‌های او تخیل به واقعیت درآمده گروه پرشماری از کودکان‌اند. نخودی شخصیتی بزرگسال نیست که با کارهای عجیب و غریب، خود را وارد ذهن کودکان کند. رخدادهای داستانک‌ها همگی در حوزه‌ی زندگی و تخیل کودکان‌اند. کودکان با او شاد می‌شوند، می‌خندند، شگفت‌زده می‌شوند و یاد می‌گیرند. همه چیز در داستانک‌های نخودی با سادگی کودکانه همراه است.

برای آگاهی مربیان علاقه‌مند در زیر به بخشی از تجربه‌های کار با **فارسی آموز ادبی پایه یک** با کودکان اشاره شده است:

ورود از دریچه‌ی داستان‌ها به دنیای فعالیت‌های تجسمی:

- از کودکان خواسته شد تا آنچه را از داستانک نخودی برداشت کرده‌اند، به شکل نمایش اجرا کنند.

گروهی از آن‌ها شروع به ساخت ماسک کردند. شماری بدون داشتن ماسک به اجرای نقش پرداختند و قصه‌گویی را برگزیدند. آن‌ها نمایش **نخودی و جوجه‌ها** را به زیبایی اجرا کردند. این همه اعتماد به نفس در نخستین جلسه‌ی آشنایی با کتاب در کودکان نشانه‌ی پیوند شیرین و نزدیک کودکان با نخودی بود.

(مهد کودک «مفید» پائیز ۱۳۸۵)

- قصه‌ی **نخودی و نان کشمشی** برای کودکان خوانده شد. گروهی از آن‌ها در پایان داستانک سرهای‌شان را روی دست گذاشتند و پایان داستانک را تکرار کردند: «نخودی با شکم سیر خوابید». که نشانی از برقراری ارتباط با داستان و نتیجه‌گیری از آن بود.

یکی از بچه‌ها کاغذ گرد و سفیدی جلوی صورت گرفت و ماه شد، یکی نخودی و دیگری مامان موشه و نمایش را اجرا کردند.

(کارگاه تابستانی کودکان در فرهنگسرای اشراق، تابستان ۱۳۸۵).

- داستانک **نخودی و باغ انار** در فصل تابستان در یکی از کلاس‌ها برای بچه‌ها بازگو شد. گروهی از آن نقاشی کشیدند، شماری داستانک را به گونه‌ای دیگر تمام کردند و قصه‌ای جدید آفریدند و آن را تصویرگری کردند. گروهی به اجرای نمایش پرداختند. بچه‌های نمایش به دنبال انار می‌گشتند. یکی گفت در تابستان انار نیست. از آن‌ها پرسیده شد: «پس انار کی به بازار می‌آید؟»

یکی از بچه‌ها پاسخ داد: «وقتی برادرم به مدرسه می‌رود» و کودکی دیگر گفت: «فصل پائیز». سپس یک انار گلی درست کردند، رنگ زدند و با حالتی شاد و کودکانه به باغ انار رفتند. پس زمینه‌ی نمایش این کودکان را گروه نقاشی کودکان درست کرده بودند.

آن‌ها هرگز نگفتند: «ما نمی‌توانیم» این بهترین شکل آموزش توانایی و اعتماد به نفس بود.

با نخودی می‌توان فصل‌ها و ویژگی‌های آن را به کودکان آموزش داد، می‌توان واژه‌های جدید و کارهای نو را با آن‌ها تجربه کرد و به آموزش کودکان گستردگی و عمق بیشتری بخشید. همه‌ی واحدهای کار را که در مهدهای کودک به شکلی کلیشه‌ای با کودکان کار می‌شود، می‌توان با داستانک‌های نخودی اجرا کرد. برای نمونه:

الف: فصل‌ها

- ۱ - کودکان در داستان‌های **نخودی در صبح بهاری** و **نخودی و عمه عنکبوت** با **فصل بهار** آشنا می‌شوند.
- ۲ - کودکان در داستان **نخودی و گیلان** با **فصل تابستان** آشنا می‌شوند.
- ۳ - کودکان در داستان‌های **نخودی در باغ انار**، **نخودی و دارکوب**، **نخودی و چتر** با **فصل پاییز** آشنا می‌شوند.
- ۴ - کودکان در داستان **نخودی و آدم‌برفی** با **فصل زمستان** آشنا می‌شوند.

ب: جانوران

- ۱ - کودکان در داستان‌های **نخودی و جوجه**، **نخودی و نوک خروس**، **نخودی و غرغر الاغ**، **نخودی و گاو** و **دیو سیاه** با جانوران اهلی آشنا می‌شوند.
- ۲ - کودکان در داستان **نخودی و گرگ گرسنه** با جانوران وحشی آشنا می‌شوند.

ج - کشاورزی

در داستان **نخودی و نان**، وارد یک روستای خیالی شدیم. گندم کاشتیم، درو کردیم، آرد کردیم، تنور ساختیم. و پس از درست کردن خمیر، کودکان نان پختند به شکل غیرمستقیم به شمارش رسیدیم. با دانه‌های گندم به بحث علوم: شناخت دانه، جوانه، برگ و ریشه، تأثیر آب و آفتاب در رشد گیاهان پرداختیم.

در بخش فعالیت اجتماعی: درباره‌ی کشاورزی، آسیاب و آسیابان (تاریخچه و عصر حاضر)، نانوا، بنا که تنور می‌سازد (تاریخچه و عصر حاضر) (تنور در شهر و در روستا). نانواپی، و سرانجام تمام زحمتهایی که برای تهیه‌ی نان کشیده می‌شود تا به دست ما برسد حرف زدیم. کودکان به خوبی به زحمت پدر و مادر خود برای تهیه‌ی نان اشاره کردند. در پایان بچه‌ها شعر «گل گندم» را گروهی خواندند. این برنامه در مراکز زیادی از جمله فرهنگسرا و مهد کودکها و کارگاه‌های کودک اجرا شد.

د - دام و دامپروری

در داستان **نخودی و گرگ گرسنه** کودکان با کار سخت و پرخطر چوپانی آشنا می‌شوند.

ه - بهداشت و ایمنی

در داستان‌های **نخودی و چتر**، **نخودی سیب‌زمینی دوست**، **نخودی آتش‌نشان** و... کودکان با نکات ایمنی و بهداشتی آشنا می‌شوند.

با خواندن داستانک‌های نخودی برای کودکان، به نتیجه‌ی دیگری نیز رسیدیم و آن، اینکه ارزش‌های زندگی همچون **شادی، اعتماد، دوستی، صلح، همکاری، مسئولیت‌پذیری، آزادی و حدود آن، احترام به دیگران، اعتماد به نفس و تلاش و بردباری** هر یک در این داستانک‌ها به شکلی آموزش داده شده‌اند. پس از خواندن داستانک یا گفتن این قصه‌ها برای کودکان، با اجرای نمایش می‌توان دریافت که آن‌ها تا چه اندازه ارزش‌ها را درک کرده‌اند. با تکرار نمایش از سوی گروه‌های مختلف و با تغییراتی که خود کودکان در داستانک می‌دهند، راه برای بحث و نتیجه‌گیری‌های جدید باز می‌شود.

برای نمونه، یکی از داستانک‌ها که کودکان خیلی دوست دارند، **نخودی و بز و اردک** است، زیرا کودکان دوست دارند در بازی‌ها مشارکت کنند، اما گاهی نمی‌دانند چگونه، به ویژه کودکانی که به سبب نداشتن اعتماد به نفس، همیشه از دیگران جدایند. نخودی راهکارهای آسانی برای ایجاد رابطه‌ی دوستانه و صلح‌آمیز میان کودکان بیان می‌کند.

در داستانک **نخودی در کوچه** احساس مسئولیت در نخودی به اندازه‌ای است که برای انجام کار خوب خود تلاش بسیار می‌کند، حتی به او بی‌احترامی نیز می‌شود، ولی او از انجام کارش خرسند است. در داستانکی دیگر، نخودی برای همراه شدن با کودکان و برای اینکه بازی آن‌ها خوب پیش برود، حاضر است دماغ آدم‌برفی بشود و از سرما یخ بزند. به همین گونه در بسیاری از داستانک‌های دیگر، نخودی را می‌بینیم که برای رسیدن به هدفش تلاش و بردباری زیادی به خرج می‌دهد. کودکان در همه‌ی رویدادهایی که برای نخودی پیش می‌آید، این ویژگی را دنبال می‌کنند و لذت می‌برند.

بسیاری از پرسش‌هایی که کودکان درباره‌ی پدیده‌های داستانک‌های نخودی می‌کنند، در کتاب **واژه‌نامه‌ی چيستانی - تصویری** پاسخ داده شده است. پس از آشنایی با این کتاب، کودکان به پژوهش علاقه‌مند می‌شوند و گاه کودکان چیزهای گوناگون را همراه با توصیف آن‌ها به کلاس می‌آورند، یا با چسباندن تصویرها در دفترشان، برای خود واژه‌نامه‌ای درست می‌کنند.

این مشاهدات ما را بر آن داشت که نزدیکترین تعریف به تعریف کتاب و یا بهترین تعریفی را که از سرشناسه‌ها می‌شود، به تعریف کتاب **واژه‌نامه‌ی چيستانی - تصویری** به نام خود کودکان اضافه کنیم. از این راه آن‌ها از شوق ورود نام‌شان به کتاب، دوباره به پژوهش درباره‌ی پدیده‌های مختلف روی می‌آورند. استفاده از واژه‌نامه‌ی چيستانی - تصویری یکی دیگر از ابزار انگیزش و بروز استعداد و خلاقیت در کودکان است و می‌توان در موارد مختلف برای آموزش بیشتر و ژرفتر کودکان از آن بهره گرفت.

موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان
www.chlhistory.org
نشر چیستا www.cheesta.com
تهیه: شهناز جمشیدی